

בענין תפיסת דמים

א] איתא במשנה קדושין (נו:): שאם מכר איסורי הנאה וקידש בדמיהן מקודשת, ובגמ' שם (נח.) מבואר הטעם דכל איסוריה אין תופסין את דמיהן, חוץ מהקדש, ע"ז, ופרות שביעית. ובע"ז (סב:): אמרי' דאין שביעית תופסת דמיה היכא דקנה פירות שביעית ואכלן, ורק אח"כ שילם עבורן (דלאו חליפין נינהו, רש"י), וכנגדן באתנן מותר (בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקרבה, רש"י. כלומר, דבכה"ג ליכא זה תחת זה). ועיין בס' אז נדברו (ח"ד עמ' קמז) דיש מקום לחלק בין צ'ק פרטי לצ'ק בנקאי, דצ'ק בנקאי יש להחמיר ולדונו ככסף (כלומר, כשטרות כסף של הממשלה), משא"כ בצ'ק פרטי, דפשיטא דאין דינו ככסף אלא כשטר המרשה לזה שתופס בו לגבות סכום מסויים מן הבנק של הכותבו, אבל אין שמה מעות מסויימות שאפשר לומר עליהם שיש כאן חליפין ותפיסת דמים של זה תחת זה. ולפי"ז היה נ"ל עפ"י פשוטו דאף הדין דרבנן דאין להשתמש בדמי מכירת ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה, וכן הא דתנן (מגילה כה:): דמעלין בקודש ולא מורידין, ומבואר באחרונים שגדר דינים אלו הוא שמדרבנן החמירו לומר כאן שכל אלו תופסים את דמיהם, דאם הקנייה נעשתה ע"י צ'ק פרטי, שוב לא ינהגו כל הדינים האלו.

ועיין בתוס' ע"ז (סב: ד"ה יאות), שכתבו, "ומכאן דקדק הר"ר אלחנן הלכה למעשה, שאם יש ביד ישראל יין נסך וע"ז ודברים האסורים (כל'), תקרובת ע"ז או נויי ע"ז) ומכרן לעובד כוכבים בהקפה, ומכרם הנכרי לאחר קודם שיתן לזה הישראל הדמים, שהדמים מותרים בדיעבד, ואע"פ שהאיסור עדיין ישנו בעולם". כלומר, דא"א לומר שיש כאן חליפין של זה תחת זה, שהדמים הם תחת הע"ז, אם אין הע"ז נמצאת כעת ברשות הלוקח בשעה שהוא נותן הדמים למוכר. וזה מוכר.

ב] אכן, ע"ש עוד במש"כ התוס' בהמשך דבריהם בשם הר"ר יצחק, שאפילו לא מכרם הנכרי (הלוקח), אלא כיון שמשכסם אצלו קודם שיתן הדמים,

כיון דקיי"ל (ע"ז עא.) משיכת עכו"ם קונה, והוי כמו בא עליה ואח"כ נתן, דאתננה מותר כיון שלא היה ברשותה בשעת הביאה, וה"נ לא היתה הע"ז ברשותו בשעת פריעת המעות. וע"ש בר"ן מה שהקשה על שיטה זו מן הגמ'.

והיה נראה לבאר את כונתו עפ"י דברי הרמ"א לחו"מ (שמח:ב) דאף דהפקעת הלואתו מותר, מ"מ אסור להטעותו. ובש"ך שם (סק"ג) הביא מהיש"ש דהפקעת הלואתו אינו מותר אלא כשחייב לשלם לו דרך מכס או דרך חוב, אבל מה שהוא דרך מקח אסור. כלומר, שבכל מקח מובן מאליו שהקנין רק חל עכשיו על תנאי שלבסוף ישלם כל דמי המקח. אכן, אם לבסוף אינו משלם את דמי המקח, אז אמרי' דאיגלאי מילתא למפרע שלא קנה, ונמצא שהלוקח שלא שילם למוכר הנכרי עובר **אגזל** עכו"ם כל זמן שהחזיק החפץ תח"י, וממשיך לעבור אגזל כ"ז שממשיך להחזיק בו. משא"כ אם **מחל** לו המוכר על דמי המקח, אז אמרי' דמחילה כפרעון. וכן אם זקף עליו במלוה, ונמצא שמה שהלוקח עדיין חייב לשלם למוכר איננו עוד בתורת **דמי המקח**, אלא בתורת **חוב סתם**, אז אינו עובר אגזל עכו"ם. והשוה משניות שביעית ריש פ"י, שהקפת החנות אינה משמטת, אא"כ זקף עליו במלוה. ועיין ברמ"א לחו"מ (סז:יד), שהביא כמה דעות היאך עושים הקפת החנות, וע"ע מזה בתשו' אבנ"ז (חיו"ד) לענין זקיפת מלוה בנדון ריבית מן הנכרי שנתגייר. ומן ההכרח צ"פ דזוהי כונת הר"י בעל התוס', דמאחר דקיי"ל דמשיכה קונה בעכו"ם כיון דמשכס הנכרי מן הישראל, וזקף עליו במלוה, מה שהלוקח פורע לאח"ז, אין זה בתורת **דמי המקח** בכלל שנאמר שע"ז תופסת **דמיה**, אלא הר"ז כפרעון חוב אחר, וחייב תשלומי דמי המקח פקע ע"י זקיפת המלוה.

ג] ועיין בקדושין (ה.), דאין ללמוד בק"ו קדושי שטר מקדושי כסף (דמה כסף שאינו מוציא, מכניס, שטר שמוציא, אינו דין שמכניס), דיש לפרוך, מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומע"ש, תאמר בשטר, שאין פודין בו הקדש ומע"ש. והרשב"א (שם) הבין דשטר ר"ל קנין שטר (ודלא כרש"י). ומקשים העולם, הלא ע"י כסף שפיר שייך לעשות **פדיון** עבור ההקדש והמע"ש, שהקדושה תעבור מן ההקדש או המע"ש ותחול על הכסף, ושפיר מובן ענין הפדיון, מאחר שיש שמה העברת קדושה. אכן בשטר, דאין שמה שום דבר ממשי שתוכל הקדושה להיתפס בו, מה שייך להיות אפי' הו"א שיהיה אפשר לפדות על ידו. ומאי פירכא היא זו, להוכיח שקנין כסף **חמור** מקנין שטר, הלא אין זה מכח **חומר הקנין** דכסף, אלא פשוט דהוא מפני שכל המושג של פדיון לא שייך בכלל בשטר.

ומן ההכרח צ"ל כמש"כ הגר"ח (בחידושו על הרמב"ם), שמה שהקדש ומע"ש יוצאים לחולין ע"י פדיון כסף, אין זה מכח העברת הקדושה מחפץ זה לחפץ אחר, אלא מפאת מה שקניתי אותו מן ההקדש, דמאחר שאין החפץ בבעלות ההקדש אלא בבעלות שלי, לפיכך יוצא לחולין. ומה שדמי המקח נתפסים בקדושה, אין זה גורם להפדיון, אלא אדרבה, זהו פועל-יוצא מן הקנין, וזהו מכח הדין המבואר בסוגיין, שהקדש תופס את דמיו.

כתב הרמב"ם בהל' מעילה (ד:ח), "המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום, ודין תורה שיחזרו המעות חולין, כמות שהיו, וקנסו אותו חכמים וכו'". וממשמעות לשונו משמע [וכמדומה לי שכן שמעתי מרבנו הגריד"ס ז"ל] דאילו ה' תופס להלכה כדעת ר' יוסי הגלילי, דקדשים קלים ממון בעלים הן והיתה המכירה חלה על השלמים, אע"פ שהדבר פשוט שאין ההקדש יוצא לחולין, דאין קרבן קדשת הגוף יוצא לחולין אא"כ נפל בו מום קבוע ונפדה, מ"מ המעות היו שפיר נתפסים בקדושה מכח הך דינא דהקדש תופס את דמיו, דמה שהקדש תופס את דמיו דין בפנ"ע הוא, ואינו תלוי בפדיון, וכאמור.

ובזה יתיישבו דברי הרמב"ם התמוהים בהל' בכורים (יב: ד), שפט"ח אסור בהנאה עד שיפדה, ואם מכרו קודם פדיון, דמיו אסורים. ובראב"ד השיג עליו, "וכי מאיסורי הנאה שתופסים את דמיהם הוא זה". כלומר, הלא במשנה ספ"ב דקדושין מבואר להדיא להיפך, שפט"ח איננו תופס את דמיו. ובישיבות אומרים [ועי' כל זה בס' לב יוסף (ס' כ"ג) מאת הגרי"ל ארנסט ז"ל, שהיה ר"מ אצלינו בישיבה] שבפ"ק דמס' בכורות קראו לפט"ח קדושת דמים, וממילא, מאחר שדינו כהקדש, אם מכרו האיכר, אע"פ שלא נתכוון לפדותו בשווי, וממילא הוא אינו נותר מאיסור הנאתו, מ"מ הדמים נתפסים בקדושה, כדין כל הקדש שתופס את דמיו. ודוקא במוכר עולתו ושלמיו, שהם ממון גבוה, אינם נתפסים במכירה, ולפיכך אין שמה חלות שם דמי המקח על הדמים, מאחר שלא היה שמה מקח, אבל הפט"ח לכו"ע ממון בעלים הוא. ושפיר נתפס במקח, ודמי המקח יהיו נאסרים. ומאי דתנן במתני' לגבי פט"ח, דמקודשת אם מכרו וקידש בדמיו, שאינו תופס את דמיו, מסתמא צ"ל דמיירי בפט"ח לאחר עריפה, שהוא סתם חפצא דאיסה"נ, ואינו נידון עוד כהקדש קדושת דמים.

ונראה דראיה מוכרחת לדברינו, שמה שהקדש תופס את דמיו דין בפנ"ע הוא, ואין זה בתורת העברת הקדושה בכדי לאפשר את הפדיון ואת הוצאה

לחולין, מדברי הגמ' בקדושין (נח). שהביאו את מקור ההלכה שפירות שביעית

תופסים את דמיהם, מ"יובל היא קודש תהיה לכם, מה קודש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת דמיה. אי מה קודש תופס את דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת דמיה ויוצאה לחולין, ת"ל תהי', בהויתה תהא". הרי להדיא דילפי' מהקדש לפרות שביעית שיש מושג של תפיסת דמים, אע"פ שאיננו קשור בשום מעשה פדיון.